

9 בדצמבר 2013

השתתפות ילדים בתוכניות מציאות ובפרסומת – נייר רקע

להלן כמה נקודות הנוגעות להסדרת השתתפותם של ילדים בתוכניות מציאות (תוכניות ריאליטי) ובפרסומות בישראל לקראת דיון בוועדה לזכויות הילד בנושא "ילדים ותקשורת מסחרית – פרסומות ותוכניות ריאליטי".

1. רקע

בתוכניות מציאות מופיעים אנשים שאינם מגלמים דמות בעת שהם חווים אירועים – מתוכננים או אמיתיים. תוכניות מציאות לסוגיהן הן מהז'אנרים הנצפים ביותר בטלוויזיה¹. בשנים האחרונות, עם העלייה בהיקף תוכניות הריאליטי, עלה היקף התוכניות בהשתתפות ילדים ובני נוער.² יש הטוענים כי גם היקף ההשתתפות של ילדים בפרסומות עלה.

בסקר שערך מכון "מאגר מוחות" לבקשת מרכז המחקר והמידע של הכנסת בסוף אוקטובר 2010 נבחנו עמדות הציבור בנוגע להשתתפות ילדים בתוכניות מציאות. מהסקר עלה כי **48% מן הציבור מתנגדים להשתתפות ילדים בתוכניות מציאות**. 71% מן המשיבים סבורים כי השתתפות בתוכנית מציאות פוגעת בפרטיות הילדים, 62% סבורים כי ההשתתפות בתוכנית מציבה ילדים בפני קשיים חברתיים ו-59% – כי היא מזיקה ליחסים בתוך המשפחה. עם זאת, 69% מן המשיבים חושבים כי הילדים המשתתפים בתוכניות מציאות נהנים מן הפרסום הנלווה לכך, ו-60% ציינו כי ההשתתפות בתוכניות מציאות מאפשרת למשפחות התמודדות עם בעיות וקבלת סיוע מקצועי. 81% מן המשיבים חושבים כי יש להטיל הגבלות על תוכניות מציאות, ו-66% מתוכם סבורים כי יש לאסור לחלוטין השתתפות ילדים בתוכניות מסוג זה. **31% מן המשיבים בסקר ו-29% מן ההורים היו מאפשרים לילדיהם להשתתף בתוכנית מציאות**.³

השתתפות ילדים בהופעות ובפרסומות מוסדרת בתקנות עבודת נוער (העבדת ילד בהופעה או בפרסומות), התשנ"ט-1999. התקנות קובעות כי העסקת ילדים בני שנה עד 15 מחייבת היתר מיוחד

¹ מסמך של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [הגנה על ילדים המשתתפים בתוכניות מציאות – סקירה משווה](#) וסקר עמדות הציבור, כתבה: אתי וייסבלאי, נובמבר 2010.

² שירה אברהמי, מרכז ההדרכה, המועצה הלאומית לשלום הילד, "העסקת ילדים בפרסומות, דוגמנות, מופעים אמנותיים ותוכניות מציאות (ריאליטי)", [אפשר – ביטאון לעובד החינוכי-סוציאלי](#) 23, דצמבר 2012, עמ' 38.

³ מסמך של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [הגנה על ילדים המשתתפים בתוכניות מציאות – סקירה משווה](#) וסקר עמדות הציבור, כתבה: אתי וייסבלאי, נובמבר 2010.

ונתונה להגבלות. הגורם הממונה על מתן היתר להשתתפות או להעסקה של ילד בהופעה או בפרסומת הוא משרד הכלכלה.

בעקבות פרסום התקנות פרסם משרד החינוך בשנת 2000 חוזר מנכ"ל שכותרתו "העסקת (העבדת) ילדים בהופעות, בפרסום ובדוגמנות". על-פי החוזר, "שיתופם של ילדים בתוכניות טלוויזיה, בהצגות ובהופעות מאפשר לחלק מהילדים למצות את כישורונותיהם האמנותיים, לחזק את ביטחונם העצמי ולשפר את הדימוי שלהם. ילדים יכולים ליהנות משיתופם בהופעות ולראות בהופעה אתגר אישי וכיוון שבו הם יכולים להתבטא ולהתפתח גם בעתיד; קולם נשמע באופן אותנטי בקרב בני גילם ובקרב גילאים אחרים ובעולם המבוגרים; הם בעלי דעות, ויש להם רעיונות שהם חולקים עם הציבור". עם זאת, "עולם הזהור" הקשור בפרסום, ביופי ובכסף, שהפך למושא הערצה אצל ילדים רבים, ולעתים גם אצל הוריהם, יכול להיות עולם אכזרי, נצלני ומתסכל".⁴ ממטרות החוזר: ליידע מנהלים, מורים ותלמידים על החוק והתקנות בדבר העסקת ילדים, ולהנחות מנהלים וגננות בדבר חובתם לתת חוות דעת על-פי התקנות; להבטיח שיתוף פעולה עם ההורים כדי שילד המשתתף בהופעה או בפרסומת ייתרם ולא יינזק; לעודד הסברה בנושא פרסום, דוגמנות והופעה במסגרת הפעילות החינוכית-החברתית הנערכת בבית-הספר. דוגמה לפגיעה אפשרית שנזכרת בחוזר המנכ"ל היא ניצול ילדים על-ידי סוכני שיווק ילדים לדוגמנות, להופעה ולפרסומות; אלה דורשים מהילדים בין היתר להכין תיק תצלומים מקצועי תמורת תשלום. נזכיר כי חוזר המנכ"ל יצא לפני יותר מעשר שנים, והוא אינו עסק במצבים נוספים שילדים מתמודדים עמם כיום בעולם התקשורת המסחרית.

פסיכולוגים וחוקרים בתחום התקשורת מצביעים על השלכות שליליות של השתתפות בתוכניות טלוויזיה על ילדים. הילדים המשתתפים בתוכניות מציאות עלולים לחוות פגיעה בפרטיותם, פגיעה ביחסים בתוך משפחתם ובתוך קבוצת בני אותו גיל ופגיעה בגין קבלת טיפול לא מקצועי ולא מתאים. על-פי רוב, הידע על ההשלכות השליליות על הילדים מתבסס על ההבנה של אנשי המקצוע בתהליכים פסיכולוגיים שילדים חווים בגילאים שונים ועל ההשלכות הידועות של השתתפות בתוכניות מציאות על מבוגרים. הילדים המועסקים בתחום התקשורת המסחרית חשופים לעתים לתכנים שליליים או לתכנים שאינם מתאימים לגילם. לא תמיד הם מסוגלים להבין את ההשלכות האפשריות של החומרים שהם מצולמים בהם ושל השימוש של המצלמים בחומרים האלה. כמו כן, לא תמיד הם מקבלים תמורה הולמת על הופעתם, התואמת את הרווחים של המפיקים ושל המשדרים. בעת הופעה ילדים חשים כוכבים,

⁴ חוזר מנכ"ל תש"ס 6/0, [העסקת \(העבדת\) ילדים בהופעה, בפרסום ובדוגמנות](#), 1 בפברואר 2000; תיקון: 2001.

כל-יכולים, ותחושות אלו מתפוגגות מייד עם סוף ההופעה (ולא בהדרגה). ידוע כי מבוגרים מתקשים להתמודד עם מצבים כאלה, וסביר להניח שגם ילדים מתקשים להתמודד עמם.⁵

2. תקנות עבודת נוער (העבדת ילד בהופעה או בפרסומת), התשנ"ט-1999 (משרד הכלכלה)

במדינות שונות עבודת ילדים ובני נוער בדרך כלל נקבעות הוראות ספציפיות המאפשרות השתתפות ילדים במופעים לסוגיהם, ובהם תוכניות טלוויזיה ופרסומות.⁶ בישראל מוסדר תחום זה בתקנות עבודת נוער (העבדת ילד בהופעה⁷ או בפרסומת⁸), התשנ"ט-1999 (להלן: התקנות), המאפשרות העסקת ילד שגילו שנה עד 15 שנים בהיתר מיוחד ובהגבלות מסוימות. בתנאים להעסקת ילד בהופעה ציבורית נקבעו הגבלות על תוכני ההופעה ועל שעות העבודה, ונקבעו הוראות בדבר נוכחות קרוב משפחה של הילד, הסכמת הילד והוריו והיחס הראוי לילד, ובכלל זה מתן יחס של כבוד, סובלנות והתחשבות במגבלותיו ובצרכיו של הילד, לרבות כיבוד בקשותיו להפסקות. אין לנקוט כלפי הילד או כלפי המשתתפים האחרים בהופעה אלימות פיזית או מילולית או לשון שיש בה יסודות של פגיעה והשפלה.

הגורם הממונה על מתן היתר להשתתפות ילדים בהופעה או בפרסומת הוא משרד הכלכלה. לדברי גב' אילנה דורי מנדלוביץ, הממונה על חוק עבודת נוער במינהל הסדרה והאכיפה במשרד הכלכלה, נבדק תוכן המופע או הפרסומת שבהם ילדים עתידים להשתתף כדי לוודא שאין בהם תכנים אלימים ותכנים העלולים לפגוע בילדים. כמו כן, נבדקים האישורים של ההורים, עמדת הילד, אישור רפואי ואישור של המסגרת החינוכית. במקרים מסוימים נעשית פנייה לוועדה המייעצת, שבה על-פי התקנות שלושה חברים: נציג שר הכלכלה, נציג שר החינוך ונציג שר הבריאות. את הוועדה ממנה שר הכלכלה כדי לייעץ בדבר מתן היתרים להעבדת ילדים בהופעות ופרסומות.

על-פי נתונים של משרד הכלכלה, בשנת 2012 ניתנו כ-3,000 היתרים להשתתפות ילדים בהופעות ובפרסומות, ובשנה 2013 מספר ההיתרים דומה. מרבית מבקשי ההיתר מקבלים אותו, פרט למקרים מעטים.⁹ עקב מעבר של משרד הכלכלה למשרדים חדשים לא קיבלנו נתונים מדויקים ומפולחים על מתן היתרים בשנים האלה. עם זאת, על-פי הנתונים של המועצה לשלום הילד, גם בשנת 2010 ניתנו קרוב

⁵ ד"ר סמדר גרטנר, פסיכולוגית קלינית, הסתדרות הפסיכולוגים, שיחת טלפון, 8 בדצמבר 2013; מיכל הרשמן-שטרית, חוקרת, מרצה בחוג לתקשורת, דוקטורנטית בתחום תוכניות ריאליטי והשפעתן על המבוגרים, שיחת טלפון, 8 בדצמבר 2013; שירה אברהמי, "העסקת ילדים בפרסומות", הערה 2 לעיל.

⁶ מסמך של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [הגנה על ילדים המשתתפים בתוכניות מציאות – סקירה משווה וסקר עמדות הציבור](#), כתבה: אתי וייסבלאי, נובמבר 2010.

⁷ לפי התקנות: "הופעה" – הופעה ציבורית, או הופעת פרסום, לרבות הופעה מוקלטת ולרבות חזרות, לימוד או אימון לצורך ההופעה; "הופעה ציבורית" – הופעה בציבור, לרבות הופעה אמנותית והופעה בסרט או בסדרת טלוויזיה, ולרבות בדרך של משחק, שירה, ריקוד ונגינה.

⁸ לפי התקנות: "הופעת פרסום" – הופעה לצורכי פרסום או צילומים לצורכי פרסום, לרבות דגמון.

⁹ אילנה דורי מנדלוביץ, ממונה על חוק עבודת נוער במשרד הכלכלה, שיחת טלפון, 5 בדצמבר 2013.

ל-3,000 היתרים: כ-60% להעסקת ילדים בני שש עד 11 שנה וכ-13% – להעסקת ילדים בני שנה עד ארבע. רוב ההיתרים (כ-83%) ניתנו לילדים המתגוררים באזור תל-אביב והמרכז.¹⁰

לדברי גב' אילנה דורי מנדלוביץ, ילדים שאינם שחקנים ואינם מגלמים תפקיד, למשל ילדים שמשתתפים בשעשועונים, אינם מוגדרים כמועסקים, **לא נדרש בעבורם היתר והם אינם כפופים להגבלות שהתקנות מטילות**. גם כאשר המשתתפים האקטיביים בתוכנית מציאות הם המבוגרים, שבחרו להשתתף בתוכנית, והשתתפות הילדים נלווית להופעת הוריהם, אין דרישה להיתר להשתתפות הילדים, שכן הם אינם מועסקים. לדבריה, לא ברור אם התקנות חלות על השתתפות ילדים בכל הסוגים של תוכניות המציאות.¹¹

בדיון בוועדה לזכויות הילד של הכנסת במאי 2012 התבקש משרד הכלכלה (משרד התמ"ת דאז) לבחון אפשרות לקבוע בתקנות דרישה לקבל היתר להופעת ילד בכל הסוגים של תוכניות טלוויזיה, לרבות תוכניות מציאות.¹² **התקנות לא שוננו מאז.**¹³

התקנות אינן עוסקות במתן תגמול לילדים, וסוגיית התשלום בעבור הופעתו של ילד אינה נבחנת בעת מתן היתר להעסקתו.¹⁴ נוסף על כך, ההיתר נדרש רק בעבור העסקת ילדים עד גיל 15; לא נדרש היתר בעבור השתתפות של קטינים בני 15-18 בהופעות ובפרסומות.

3. **הסדרת השתתפות ילדים בתוכניות מציאות ובפרסומות בקרב גורמים האחראים לשידורים**
בישראל נהוגה רגולציה של שידורי הטלוויזיה באמצעות שלושה גורמים: רשות השידור, הממונה על שידורי הטלוויזיה בערוץ הראשון; הרשות השנייה, הקובעת כללים החלים על שידורי ערוץ 2 וערוץ 10; מועצת הכבלים והלוויין במשרד התקשורת, שהחלטותיה חלות על שידורי ערוצי הכבלים והלוויין.¹⁵

הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו הסדירה את השתתפותם של ילדים בפרסומות בכללי הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו (אתיקה בפרסומות בטלוויזיה) התשנ"ד-1994.

השתתפותם של ילדים בתוכניות טלוויזיה, ובכלל זה בתוכניות מציאות, מוסדרת באמנה שפורסמה לאחרונה (פברואר 2013) בנושא השתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה (ראו להלן בסעיף 3.2). נציגי ערוצי הילדים החברים בפורום לאתיקה בשידורים לילדים ולנוער (שידורי ערוצי הכבלים והלוויין)

¹⁰ המועצה לשלום הילד, 2011; שירה אברהמי, "העסקת ילדים בפרסומות", הערה 2 לעיל.

¹¹ אילנה דורי מנדלוביץ, ממונה על חוק עבודת נוער במשרד הכלכלה, שיחת טלפון, 5 בדצמבר 2013.

¹² פרוטוקול מס' 173 משיבת הוועדה לזכויות הילד בנושא: "השתתפות ילדים בתוכניות ריאליטי", 5 במרס 2012.

¹³ אילנה דורי מנדלוביץ, ממונה על חוק עבודת נוער במשרד הכלכלה, שיחת טלפון, 5 בדצמבר 2013.

¹⁴ הנ"ל, שיחת טלפון, 8 בדצמבר 2013.

¹⁵ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [הגנה על ילדים המשתתפים בתוכניות מציאות – סקירה משווה וסקר עמדות הציבור](#), כתבה: אתי וייסבלאי, נובמבר 2010.

אישרו ב-2008 את האמנה לשידורי הטלוויזיה לילדים ובני נוער, העוסקת גם בהשתתפות ילדים בתוכניות של הערוצים. יצוין כי האמנות הן רגולציה וולונטרית שכל גוף וגוף מקבל עליו.

3.1 כללי הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו (אתיקה בפרסומות בטלוויזיה)

התשנ"ד-1994

בתוקף סמכותה לפי חוק הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, התש"ן-1990 (להלן: החוק), מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו קובעת כללים הנוגעים לנושאי השידור. לפי סעיפים 24 ו-88 לחוק, ובידיעת ועדת החינוך והתרבות של הכנסת, קבעה מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו כללי אתיקה בפרסומות בטלוויזיה.

פרק ה' לכללים עוסק בפרסומות המכוונות לקטינים ובהשתתפות קטינים בפרסומות. נקבע בו כי "מבלי לגרוע מהוראות כל דין, לא ישדר בעל זכיון תשדיר פרסומת שבו מופיעים קטינים בהופעה שאיננה ראויה לקטינים או תשדיר כאמור שיש בו משום פגיעה בכבודם של קטינים או ניצולם לרעה בכל דרך שהיא, אף אם אין בו כדי להטעות את הצופים בתשדיר".¹⁶ בין השאר, ילדים לא ימליצו בתשדיר פרסומת על מוצר או שירות שכלל אינו מעניינם של ילדים בני גילם.

ילדים יועסקו בתשדיר פרסומת לפי התקנות עבודת הנוער (העבדת ילד בהופעה או בפרסומות), התשנ"ט – 1999.¹⁷

3.2 האמנה בנושא השתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה (הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו)

מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו גיבשה אמנה בנושא השתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה. האמנה פורסמה בפברואר 2013, לאחר שימוע שנערך במשרד החינוך, במשרד הכלכלה, במשרד המשפטים ובמועצה לשלום הילד.¹⁸

האמנה אמורה לקבוע את ההגבלות על השתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה ואת ההגנה שיש לתת לילדים. לדברי גב' איילת מצגר, לשעבר סמנכ"לית טלוויזיה ברשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, האמנה נוסחה לאחר בדיקה של אמנות דומות בעולם בתחום הזה.²⁰ האמנה חלה על תוכניות טלוויזיה שמשתתפים בהן

¹⁶ כללי הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו (אתיקה בפרסומות בטלוויזיה) התשנ"ד-1994.

¹⁷ מדריך עבור העוסקים בתחום הפרסום בטלוויזיה – קווים לפרשנות של כללי הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו (אתיקה בפרסומות בטלוויזיה) התשנ"ד-1994, שהתקינה מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו בתוקף סמכותה על-פי חוק.

¹⁸ הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, הודעה, לראשונה בישראל: הרשות השנייה קבעה אמנה בנושא השתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה, 3 בפברואר 2013, כניסה אחרונה: בדצמבר 2013.

¹⁹ איילת מצגר, לשעבר סמנכ"לית טלוויזיה ברשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, פרוטוקול מס' 173 משיבת הוועדה לזכויות הילד בנושא: "השתתפות ילדים בתוכניות ריאליטי", 5 במרס 2012.

²⁰ שם.

ילדים השתתפות אקטיבית, ובכלל זה תוכניות דרמה, תוכניות תעודה, תוכניות מציאות ותוכניות בידור. על-פי הרשות, "אמנה זו מהווה את ההסדרה הראשונה בישראל בתחום זה".²¹

האמנה חלה על הזכיון המשדר, על היוצרים והמפיקים ועל הגופים המשדרים. **האמנה תצורף כנספח לחוזה ההתקשרות בין חברת ההפקה להורה הילד שישתתף בתוכנית. לצורך זה ילד הוא מי שעדיין לא מלאו לו 18 שנה.** השתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה תיעשה על-פי הכללים המפורטים בחוק עבודת נוער, התשי"ג-1953, ובתקנות.

באמנה יש כללים מקיפים בנוגע להשתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה, ובהם: איסור כל פגיעה פיזית או רגשית בילדים, חיוב של מפיקי התוכנית לבקש היתר להשתתפות ילדים לפי התקנות; מתן מידע הולם לילד בדבר ההשתתפות בתוכנית והשלכותיה; מתן אפשרות לסגת מן ההתקשרות ללא סנקציות (גם לילד וגם להורה הילד) **בכל שלב לפני סיום צילומי התוכנית.** על-פי האמנה, יש ליידע את ההורים או את האפוסטרופוסים כי לאחר צילומי התוכנית אין באפשרותם לחזור בהם מן ההסכמה להשתתף בתוכנית, ובלבד שההתקשרות עם הילד לצורך השתתפותו בתוכנית נעשתה לפי הדין והאמנה.

באמנה נקבעה דרישה מצוות ההפקה להעמיד את רווחתו הפיזית והרגשית של הילד בראש סדר העדיפויות שלה. על-פי האמנה, כל החלטה הנוגעת לאישור השתתפותו של ילד בתוכנית טלוויזיה תתקבל לאחר בדיקה פרטנית של הרקע החברתי, המשפחתי והבריאותי של הילד, ומתוך התחשבות במוקדי פגיעה אפשריים בעת הפקת התוכנית ושידורה. **כמו כן, האמנה דורשת מצוות ההפקה להיעזר בליווי של פסיכולוגים במהלך ההפקה, בעת שידור התוכנית ועד שלושה חודשים אחרי השידור.**

הכללים המופיעים באמנה זו מקנים הגנה לילדים המשתתפים בתוכניות טלוויזיה, ועשויים להשפיע על האופן שבו מיוצגים ילדים בשידורי הטלוויזיה בישראל. על-פי המועצה לשלום הילד, שכאמור סייעה בהכנת האמנה, זהו צעד בכיוון הנכון ושיפור ניכר לעומת למצב שהיה טרם אושרה האמנה.²² עם זאת, נציין כי התפיסה של המועצה לשלום הילד היא שאין לשתף ילדים בתוכניות מציאות כלל.²³ יש אנשי מקצוע הסבורים כי כאשר נקבע מראש שדרוש ליווי פסיכולוגי לילד המשתתף בתוכנית טלוויזיה, המצב בעייתי, ואולי מלכתחילה יש להימנע ממנו.

בהודעה של הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו אודות אישור האמנה, צוין כי בשנת 2012 השתתפו כ-40 ילדים בתוכניות טלוויזיה, וב-2013 צפוי מספר דומה.²⁴

²¹ הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, הודעה, [לראשונה בישראל: הרשות השנייה קבעה אמנה בנושא השתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה](#), 3 בפברואר 2013, כניסה אחרונה: בדצמבר 2013.

²² המועצה הלאומית לשלום הילד, מכתב לרשות השנייה לרדיו ולטלוויזיה בנושא: "האמנה בנושא השתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה", 31 בינואר 2013, 8 בדצמבר 2013.

²³ שם.

²⁴ הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, הודעה, [לראשונה בישראל: הרשות השנייה קבעה אמנה בנושא השתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה](#), 3 בפברואר 2013, כניסה אחרונה: בדצמבר 2013.

באחד הדיונים בוועדה לזכויות הילד בנושא האמנה עלתה שאלת הסכמתם של הזכיינים והמפיקים ליישם את האמנה. מהרשות השנייה נמסר כי אם יהיו גורמים שלא יחתמו על האמנה ולא יישמו אותה, היא תקבע כללים לעניין הזה על בסיס עקרונות האמנה.²⁵

פנינו אל משרד התקשורת, אל הרשות השנייה ואל הזכיינים של הרשות, "רשת" ו"קשת" וישראל 10, בבקשה לקבל הסבר על יישום האמנה ועל אופן הפיקוח על יישומה. ממשרד התקשורת נמסר כי הסדרת התכנים בטלוויזיה היא באחריות הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו, ולא באחריות המשרד.²⁶

מישראל 10 נמסר כי "האמנה בעניין השתתפות ילדים בתוכניות ריאליטי מהווה נספח וחלק בלתי נפרד מההסכם בין ישראל 10 לבין חברת ההפקה. דינה של הפרת האמנה כדין הפרת ההסכם".²⁷

3.3 האמנה לשידורי הטלוויזיה לילדים ולבני נוער בישראל (פורום ערוצי ילדים ונוער)

המועצה לשידורי כבלים ולשידורי לוויין יזמה הקמת פורום בהשתתפות אנשי מקצוע העוסקים בתחום, לצד מפיקי התוכן בערוצים לילדים ולנוער, כדי להגיע להבנה ולנסח עקרונות אתיקה שמפיקי התוכן יאמצו ויישמו מרצונם, ולהביא לשיפור איכות התכנים הטלוויזיוניים בערוצים האלה. בסוף שנת 2008 אישרו נציגי ערוצי הילדים החברים בפורום לאתיקה בשידורים לילדים ולנוער²⁸ את "האמנה לשידורי הטלוויזיה לילדים ובני נוער", שניסחה ועדה בראשות פרופ' דפנה למיש בשנת 2002.²⁹ באמנה מותווים עקרונות לשידורים כאלה ומובא הסבר על מצבים שיש להימנע מהם בעת הפקת תוכניות לילדים ובני נוער. מעיקרי האמנה: התכנים שרצוי להציג בתוכניות ילדים (למשל שוויון וזכויות אדם, זכויות ילדים ותכנים חברתיים-תרבותיים); איכות ההפקות לילדים ולבני נוער, שתתאפיין בהשקעה, בעושר חזותי וקולי ובתוכן ברמה גבוהה "שיעשיר את עולמם האסתטי והיצירתי"; אופן הצגה שרצוי להימנע ממנו (הצגת עולם אלים, אכזר וחסר אנושיות, הדגשת יתר של מין ומיניות, הצגת סטריאוטיפים על רקע דתי, מוצא ומין והצגת צרכנות וחומרנות כערך עליון).

אחד הסעיפים באמנה עוסק בהשתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה. החתומים על האמנה מתחייבים בסעיף זה להתייחס לילדים ולבני נוער המשתתפים בתוכניות ובמופעים בכבוד, לשמור על זכויותיהם ולכבד את רצונם העצמאי, וכן לדאוג לתנאי העסקה הולמים, למנוחה, למזון ולשתייה. נוסף על כך הסעיף מחייב למנוע ניצול של ילדים ובני נוער בתהליך ההפקה של

²⁵ איילת מצגר, סמנכ"ל טלוויזיה ברשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, פרוטוקול מס' 76 משיבת הוועדה לזכויות הילד בנושא: "השפעת השתתפותם של ילדים בתוכניות ריאליטי – דיון מעקב", נובמבר 2010.

²⁶ עו"ד דנה נויפלד, יועצת משפטית של משרד התקשורת, דוא"ל, 5 בדצמבר 2013.

²⁷ תגובת "ישראל 10", שלחה לימור חררי מהמחלקה המשפטית בישראל 10, דוא"ל, 5 בדצמבר 2013.

²⁸ המועצה לשידורי כבלים ולשידורי לוויין יזמה הקמת פורום בהשתתפות אנשי מקצוע העוסקים בתחום, לצד מפיקי התוכן בערוצים לילדים ולנוער, כדי להגיע להבנה ולנסח עקרונות אתיקה שמפיקי התוכן יאמצו ויישמו מרצונם, ולהביא לשיפור איכות התכנים הטלוויזיוניים בערוצים האלה.

²⁹ המועצה לשידורי כבלים ולוויין, הודעה לתקשורת, "בתום סדרת מפגשים בענייני אתיקה בשידורי ילדים ונוער הוחלט פה אחד: מפיקי ערוצי הילדים מקבלים על עצמם מחויבות כלכלית אתיקה גם באתרי האינטרנט והפלטפורמות האינטראקטיביות", 4 בינואר 2009, שלח ניצן חן, יושב-ראש המועצה, ב-4 במרס 2012.

תוכניות טלוויזיה ובתוכניות הטלוויזיה עצמן ולא להציגם בדרך שעלולה להזיק להם ולשמם הטוב, גם אם הם נתנו לכך את הסכמתם.³⁰

4. תלונות בנוגע להשתתפות ילדים ובני נוער בתוכניות טלוויזיה ובפרסומות

פנינו אל הרשות השנייה ואל המועצה לשידורי כבלים ולשידורי לוויין במשרד התקשורת בבקשה לקבל נתונים על תלונות שהתקבלו בשני הגופים בדבר השתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה ובפרסומות.

מהמועצה לשידורי כבלים ולשידורי לוויין נמסר כי בשנה האחרונה לא היו תלונות בנושא חוץ מתלונה אחת, שהתקבלה לאחרונה.³¹

נציבות פניות הציבור ברשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו היא גוף עצמאי, והיא פועלת על סמך סעיפים 114-125 לחוק הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, התש"ן-1990. הנציבות מקבלת תלונות מהציבור על תכנים שהצופים סבורים שהם פוגעניים בערוץ 2, בערוץ 10 וב-16 תחנות הרדיו האזוריות. הנציבות בודקת באופן עצמאי ובלתי תלוי את התלונות מול הרשות השנייה ומול הזכייניות ופוסקת אם הן מוצדקות. כאשר התלונות מוצדקות, הנציבות פועלת באופן עצמאי או בתיאום עם הגורמים המקצועיים ברשות השנייה כדי שהתוכן הפוגעני יוסר, הליקוי יתוקן או שהזכיינית תתנצל לפני הצופים.

נציב התלונות הציבור של הרשות השנייה, מר דוד רגב, העביר למרכז המחקר והמידע של הכנסת נתונים והסבר על תלונות ועל אופן הטיפול בהן שהתקבלו בשנים 2011-2013 בנוגע לפרסומות ולתוכניות טלוויזיה בהן השתתפו ילדים.³² להלן סיכום נתונים:

מספר תלונות מן הציבור בנוגע להשתתפות ילדים בפרסומות ובתוכניות מציאות 2011-2013 (נכון לדצמבר 2013)			
מספר התלונות*	2013	2012	2011
השתתפות ילדים בפרסומות	178 תלונות 7 פרסומות	80 תלונות 6 פרסומות	2 תלונות 2 פרסומות
השתתפות ילדים בתוכניות טלוויזיה	9 תלונות 6 תוכניות	25 תלונות 8 תוכניות	3 תלונות 2 תוכניות

³⁰ משרד התקשורת, המועצה לשידורי כבלים ולשידורי לוויין, החלטות הפורום לאתיקה בשידורים לילדים ולנוער, אמנה לשידורי הטלוויזיה לילדים ולבני נוער בישראל, דצמבר 2008; "החלטות הפורום לאתיקה בשידורים לילדים ולנוער", 31 בדצמבר 2008.

³¹ מירב שטרוסברג, ממונה על תלונות הציבור במועצה לשידורי כבלים ולשידורי לוויין, שיחת טלפון ב-8 בדצמבר 2013.

³² דוד רגב, נציב פניות הציבור ברשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, דוא"ל, 8 בדצמבר 2013. הנתונים עוסקים רק בתלונות שהתקבלו בגין השתתפות ילדים בפרסומות ובתוכניות טלוויזיה. עם זאת, נציב התלונות מציין כי מדי שנה מגיעות מאות פניות העוסקות בתכנים פוגעניים לילדים (בשנת 2012 התקבלו 423 פניות לעומת 361 תלונות שהתקבלו בשנת 2011).

נוסף על הטיפול בפניות הציבור, הנציבות פועלת בתיאום עם הרשות השנייה ועם גורמים כגון משרד החינוך, ארגונים חברתיים וארגונים הקשורים לילדים, לבני נוער ולצעירים. הנציבות הכריזה על שנת 2012 כ"שנת הילד", ובמהלכה יזם הנציב שורה של פרויקטים, בין השאר כדי שנציבות הפניות תהיה מוכרת ונגישה יותר לבני נוער וכדי לעודד צופים צעירים להתלונן על תכנים פוגעניים ולא ראויים ולחנך את בני הנוער לצפייה ביקורתית.³³

כתיבה: מריה רבינוביץ'

אישור: שרון סופר, ראש צוות

מרכז המחקר והמידע של הכנסת

³³ דוד רגב, נציב פניות הציבור, הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, דוא"ל, 8 בדצמבר 2013.